

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola

TÉZISFÜZET

Veress Csongor Balázs

**Migráció mint az államok hibrid hadviselési eszköze – két
biztonságpolitikai esettanulmány perspektívájából**

Témavezető:
Lattmann Tamás

Budapest, 2023

TARTALOM

1. A PROBLÉMA TUDOMÁNYOS MEGFOGALMAZÁSA	2
2. AZ ÉRTEKEZÉS KUTATÁSI CÉLJAI, HIPOTÉZISEI ÉS KUTATÁSI KÉRDÉSEI	3
3. AZ ÉRTEKEZÉSBEN FELHASZNÁLT KUTATÁSI MÓDSZEREK.....	6
4. A BIZTONSÁG MINT KONCEPCIÓ	7
5. AZ ERŐSZAK TILALMA ÉS A HIBRID HADVISELÉS	7
6. A HIBRID HADVISELÉS	8
7. AZ EMBERI LÉNY MINT A HIBRID HADVISELÉS ESZKÖZE	10
8. A HIBRID HADVISELÉS ELLENI VÉDEKEZÉS. A REZILIENCIA ÉS AZ EMBERI JOGOK DILEMMÁI	14
9. ZÁRÓ ÖSSZEGZÉS. TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	14
10. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK	18
11. AZ ÉRTEKEZÉS HASZNOSÍTHATÓSÁGA	18
12. A SZERZŐ PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE	19
13. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS BENYÚJTÓJA SZAKMAI-TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZA	24

1. A PROBLÉMA TUDOMÁNYOS MEGFOGALMAZÁSA

A nemzetközi migráció, a népesség egy részének az államhatárok átlépésével járó helyváltoztatása, globális folyamat. Kiválthatja egy terület túlnépesedése, az ivóvíz hiánya, az élelmiszer- és energiabiztonság megrendülése, a mezőgazdasági termelésre alkalmas földterületek terméketlenné válása vagy a fegyveres konfliktus. Mindezen hatásokat elméletben, akár ártó szándékkal is kihasználhatja egy ellenséges entitás (a nemzetközi kapcsolatokban részt vevő állami, vagy nem állami szereplő). A 2015-ben Törökország felől meginduló, főleg szír menekültek tömegei, majd a 2021-ben Belorusz irányából az Európai Unió területére bejutni próbáló, főleg iraki kurd migránsok hatalmas nyomás alá helyezték a schengeni határt védő államokat és azok intézményeit. Értekezésem során e két példát részletesen ismertetem és elemzem. Az útra kelőket valóban fenyegeti a hazájukban zajló háború, a politikai, etnikai vagy vallási üldözés, az éhínség, mégis az a felvetésem, hogy az említett tömegek nem mindig csupán a fent említett okok miatt indultak el Európa felé. Az otthonaikból elüldözött, vagy a létfenntartás lehetetlensége miatt hazájukból távozni kényszerülő, a fizikai és pszichikai megpróbáltatások minden nemének kitett, kiszolgáltatott tömegek könnyen válhatnak politikai játszmák bábjaivá és egyben elszenvedőjévé is.

„A háború tehát az erőszak ténye, mellyel az ellenséget saját akaratunk teljesítésére kényszeríteni igyekszünk”. Amikor ezt az állítását a XIX. században Clausewitz megfogalmazta, valóban így is volt, bár azóta sok minden változott. Manapság nincs szükség a klasszikus értelemben vett háborúkra ahhoz, hogy akár nem is állami természetű entitások (pl. nem-kormányzati szervezetek, terrorszervezetek, szakadárok, multinacionális vállalatok, „magánhadseregek” stb.) érvényesítsék akaratukat. A hibrid hadviselés számos technikát biztosít erre. Elég csak a társadalmi nyomásgyakorlásra gondolni. Már nem egyetemes érvényű a tétel, miszerint ami nem béke, az háború, mivel e két állapot között a határok egyre inkább elmosódtak. Régóta nem áll fenn az ideális állapot, amikor a béke a teljes biztonságot is jelentette, mindez pedig – részben – a hibrid fenyegetéseknek köszönhető. Ha e következtetést fogadjuk el, a jelenlegi nemzetközi környezetben a béke nem más, mint az esetleges hibrid fenyegetések elleni állandó harc.

A hibrid fenyegetések előre eltervezett, összehangolt, majd precízen kivitelezett támadások a társadalom különböző funkciói ellen. Velük szemben védekezni csak akkor lehetséges, ha az állam összkormányzati szinten lép fel. Értekezésemben emiatt azt is vizsgálom, hogy a társadalmi

ellenálló képesség fejlesztése mennyiben járul hozzá e fenyegetések kivédéséhez. Az ún. reziliencia fogalmát utóbb bemutatom, azonban már itt szeretném kiemelni ennek jelentőségét nem csupán a negyedik és potenciálisan ötödik generációs hadviselés eszközeivel, hanem a természeti, és nem-katonai jellegű, emberi eredetű válsághelyzetekkel szembeni küzdelem során.

Értekezésemben, a kutatási probléma meghatározása után feldolgoztam a releváns szakirodalmat; eredményeim egy részét önálló publikációkban is közzétettem. Politológiai, jogi, majd biztonságpolitikai tanulmányaimnak köszönhető alapismereteim nagyban hozzájárultak a témaválasztásomhoz.

2. AZ ÉRTEKEZÉS KUTATÁSI CÉLJAI, HIPOTÉZISEI ÉS KUTATÁSI KÉRDÉSEI

Dolgozatomban célokom kutatni a nemzetközi biztonság és a modern hadviselés aktuális változásait, majd ezek fényében megvizsgálni az állam védekezési lehetőségeit. Az új típusú fenyegetések között is hangsúlyos szerepet kap a migráció, amely nemzet- és közbiztonsági kockázatokat, így például radikalizációt eredményezhet a célországokban.

A hibrid hadviselés célpontja nem közvetlenül a katonai erő, hanem maga az ellenségesnek vélt társadalom önszervező képessége, a hagyományos hadtudományban háttérként ismert térség, azonban nem csupán annak a haderő fenntartására és a morál megőrzésére vonatkozó kapacitásai, – ahogyan az a háttérként célzó fegyveres műveletek (pl. stratégiai bombázás) esetében. A hibrid támadás továbbá nem minden esetben irányul a célállam (célszervezet, célszemély stb.) leküzdésére, sokszor csak az agresszor szempontjából kedvező (kül)politikai, vagy gazdasági irányváltás, vagy kedvező kimenetel elérése a cél.

A hibrid műveletek több szinten is zajlanak: a konfliktuszónában lévő lakosság körében, a háttérként népességének körében és az érintett (bizonyos esetekben többnemzetiségű, többvallású) államokban, illetve közösségekben. Ezek a műveletek gondosan előkészített és államok, vagy nem állami szereplők (pl. szeparatista, vagy terrorszervezetek, szélsőséges politikai, vagy vallási csoportok) által operatíván véghez vitt katonai, diplomáciai és gazdasági fellépési módok összességéből állnak, melyek előre meghatározott stratégiai célokat követnek. Az ilyen típusú kihívások új megközelítést várnak el az államigazgatástól. Az új biztonságpolitikai környezet nagyobb fokú együttműködésre készíti nemzeti szinten a belső szereplőket, nemzetközi szinten

pedig az államokat és különböző szövetségi rendszereket vagy nemzetközi szervezeteket. Értekezésemben a reziliencia kérdéskörénél mindezt behatóbban vizsgálom.

Értekezésemben a tömeges irreguláris migráció által generált társadalmi nyomást kívántam megvizsgálni a hibrid hadviselés kritériumai szerint, az alább ismertett kutatási kérdések szemszögéből. Célom feldolgozni a tömegek 2015-ös, majd 2021-es illegális határátlépésének okait és körülményeit. Bemutatva a hibrid hadviselés tulajdonságait és fajtáit, azt tanulmányoztam, hogy a migrációs nyomás mesterségesen gerjeszhető-e, illetve ebben az esetben megfelel-e a negyedik (vagy, potenciálisan ötödik) generációs hadviselés kritériumainak. A kutatásom végén egyes lehetőségeket kívántam felvázolni a modern hadviselés elleni védekezésre.

Ilyen kontextusban kutatásra méltó azon eszközök összessége, így a jogszabály-környezet és ebből eredően a közigazgatás cselekvési köre is, amelyek a társadalom hibrid támadásokkal szembeni ellenálló képességét (úm. rezilienciáját) fokozni tudják. Amennyiben a migráció mint a hibrid hadviselés eszköze tűnik fel, külön vizsgálatra méltó, milyen módon és mértékben lehetséges ezzel szemben kifejezetten közigazgatási eszközökkel fellépni, illetve hol fekszik a határ az ilyen úton potenciálisan sérülő emberi jogok és az államok önvédelemhez, a nemzet- és közbiztonság megőrzéséhez való joga között.

A fentiek fényében a következő hipotéziseket és hozzájuk kötődő kutatási kérdéseket fogalmazom meg, amelyek vizsgálatára értekezésem tartalmában rátérek.

1.

Kutatási kérdés: *A hibrid hadviselés, a nemkonvencionális, illetve a korábbiakhoz képest jelentős új elemeket mutató hadviselési forma? Amennyiben a válasz igen, ellene a védekezés lehetséges-e csupán katonai eszközökkel, vagy az a korábban ismert hadviselés eszközeihez képest más – nemkonvencionális – fellépést is megkövetel-e?*

Hipotézis: **A hibrid hadviselés nem konvencionális hadviselési módszer, ezért pusztán katonai eszközökkel nem elégséges fellépni az általa támasztott kihívás ellen, mivel jellemzőiből eredően ezekkel szemben ellenálló, ehhez – a maguk módján szintén hibrid – eszközökre van szükség.**

2.

Kutatási kérdés: *A globalizáció által lehetővé tett szabad mozgás, amely a tudás, a tárgyi és szellemi javak mellett a személyek határokon átáramlását is megkönnyítette, illetve ennek korlátozását, gazdasági és humanitárius okok miatt megnehezítette, megengedi-e az irregulárisan migráló emberi tömegek a hibrid hadviselés eszközeként történő kihasználását? Amennyiben a migráció nyomásgyakorlási, vagy hadviselési eszközként használható, ez a nemzetközi kapcsolatok gyakorlatában milyen módszerekkel lehetséges?*

Hipotézis: **Az irreguláris migráció (destabilizációs) eszközként alkalmazható, a hibrid hadviselés folyamán ezért nyomásgyakorlási céllal felhasználható, az államok (illetve, nem állami szereplők) által rossz szándékúan gerjeszthető (előidézhető), megkönnyíthető, fokozható vagy visszafogható, illetve vele szemben a védekezés egyes módozatai gátolhatók annak érdekében, hogy e cél elérése bekövetkezzék.**

3.

Kutatási kérdés: *A negyedik, illetve ötödik generációs hadviselés során, a migráció potenciális hibrid hadviselési eszközként alkalmazása kontextusában megszűnik a clausewitz-i felosztás (katona, illetve hadvezetés, polgár, állam), amelyből a humanitárius jog a múltban táplálkozott? Amennyiben a válasz igen, a háború és béke jogának szemlélete, az alkalmazandó jog átalakítása szükséges-e?*

Hipotézis: **A hibrid hadviselés felerősödésével a korábban ismert kategóriák közötti határok részben lebomlanak, a fenyegetés természetéből eredően, emiatt a háború és béke joga terén ezt szem előtt kell tartani, a jelenségre reagálni szükséges.**

4.

Kutatási kérdés: *A hibrid hadviselés vonatkozásában, különösen ha a migráció manipulálása ennek eszköze, milyen jogot kell alkalmaznunk: a „new yorki” vagy a „hágai” jogot; az emberi jogok nemzetközi védelmének rendszere, és különösen az Emberi Jogok Európai Egyezménye, vagy a különleges humanitárius jog irányadó-e?*

Hipotézis: **A hibrid hadviselés vonatkozásában elsősorban a humanitárius jogot, az alapvető emberi jogokat kell szem előtt tartani, mivel a háború ingerküszöbét meg nem haladó**

hadviselési formával állunk szemben, azonban amikor annak eszköze a tömeges migráció, egyes alapvető emberi jogok is korlátozhatók.

5.

Kutatási kérdés: *A hibrid hadviselés ellen milyen nem-katonai eszközök alkalmazhatók, elsősorban a társadalom ezzel szembeni immunizációjának céljával, ehhez milyen irányú normaalkotás szükséges?*

Hipotézis: **A hibrid hadviselés elleni védekezésre társadalmi szinten a reziliencia növelése közigazgatási eszközök segítségével is lehetséges, ez a jövőben további normaalkotás célját kell képezze.**

3. AZ ÉRTEKEZÉSBEN FELHASZNÁLT KUTATÁSI MÓDSZEREK

Dolgozatom részben leíró jellegű: bemutatom, milyen formákat ölthet a modern hadviselés, mindezt a megfigyelés módszerén keresztül. Az egyes bemutatott jelenségek elemzése azonban elkerülhetetlen, emiatt, ahol az szükséges a szakirodalom és a tények által alátámasztott mértékben egyes saját meglátásokat is megfogalmazok, a forráselemzés és forráskritika módszereihez folyamodva.

A hipotéziseim bizonyításához a deduktív, valamint az induktív logikai módszerek által meghatározott utakat kívánom bejárni. Dedukcióval indítom a dolgozatom, vagyis a kiinduló elképzelésből, majd ezt a megfelelő szakirodalommal támasztom alá. Indukcióval a disszertációm végén élnék, amikor a migránsválságokkal, vagyis az e jelenség nyomásgyakorló eszközként történő használatával foglalkozok. A kutatás szempontjából ez kardinális, mivel ebből vonom majd le a végső következtetéseket. Az elméleti háttér ismertetése után a bemutatott török és belorusz példákban szabályszerűségeket, mintázatokat keresek, majd a kellő vizsgálat után felülvizsgálom hipotézisemet.

A szakirodalom feldolgozásánál elsődleges és másodlagos forrásokat használtam. Elsődleges információforrásaim voltak a jogszabályok, bizonyos eseményeket leíró hírügynökségi jelentések és egyéb olyan monográfiák vagy tanulmányok, amelyek a negyedik generációs hadviselést vizsgálják. Másodlagos információforrásaim segítségével szerettem volna egy átfogó képet alkotni

a kutatási területemről, a szakterülethez kapcsolódó másodlagos dokumentumokon keresztül, úgy mint a kiválasztott példákat feldolgozó tanulmányok.

Disszertációmban olyan rész-kérdéseket fogalmaztam meg, amelyek kutatása a feltáró, összehasonlító, történeti és magyarázó módszerekkel egyaránt szükséges (máskülönben a határtudományokat jellemző módon, a geopolitika, a szociálpolitika, a hadtudomány és a jogtudomány metszéspontjában elhelyezkedő kutatási témámból eredően).

4. A BIZTONSÁG MINT KONCEPCIÓ

A biztonság elsősorban az egyéni és kollektív létfenntartás, illetve prosperitás anyagi és szellemi előfeltételei létezésének és változatlanóságának biztosításában nyilvánul meg, amelynek szavatolása a nemzetközi kapcsolatok klasszikus felfogása szerint az államok feladatát képezi.

E feladat nem csupán tartózkodó, hanem cselekvőleges magatartást is feltételez az államok részéről. A biztonság előfeltételeinek megvalósulása a nemzetközi kapcsolatok elméletei szerint különbözőképpen következhet be: a realista elmélet ennek kapcsán az államok egyéni cselekvésének és az önzésnek, a liberális elmélet a kollektív cselekvésnek és az államok feletti legalitásnak tulajdonít nagyobb jelentőséget, míg a kritikus elméletből e kérdésben nem vezethető le egyértelmű állásfoglalás.

A biztonság megvalósításának szükségletei időben változóak is lehetnek, ugyanis a nemzetközi kapcsolatok liberális felfogását a nagyhatalmi érdekek igazságtalan és aránytalan érvényesülése a multilaterális intézményekben alááshatja, ezzel a realista megközelítés erősödéséhez vezetve.

5. AZ ERŐSZAK TILALMA ÉS A HIBRID HADVISELÉS

Az erőszak tilalma jelen állás szerint a nemzetközi közjog kógens szabálya, annak érvényesítése, a bekövetkezett agresszió leküzdésére, elsősorban az ENSZ BT intézkedései útján, vagy a nemzetközi jogban elfogadott önvédelemhez való jog alapján szintén erőszak alkalmazásával megengedett.

E következtetés azonban de lege lata csupán a fegyveres agresszió tilalmára vonatkozik, a hibrid fenyegetések e körbe nem tartoznak bele, leküzdésük így elsősorban jogi, közigazgatási,

eszközökkel megengedett, amíg a hibrid fenyegetések és eszközök nemzetközi jogi meghatározása és kógens normákban szabályozása be nem következik.

A hibrid hadviselésben részt vevő államok és más entitások pontosan e hadviselési mód a hagyományos háborúhoz képest eltérő intenzitásának, és erre a nemzetközi közjog relatív felkészületlenségének összehatásait használják ki, annak érdekében, hogy ellenséges magatartással szemben az erőszak tilalmának betartatására vonatkozó eszközök bevetését elkerüljék, vagy az ellenük bevetett eszközöket tompítsák.

E magatartás megteremti az erőszak tilalma, a hibrid hadviselés és ennek egyik módszere, a lawfare (a nemzetközi és nemzeti joggal való visszaélés) közötti alapvető összefüggést: a hibrid hadviselés, a jog tartalma a jog szelleme ellen fordítására vonatkozó módszerben is megnyilvánulhat.

6. A HIBRID HADVISELÉS

Ebben a fejezetben kísérletet tettem a hibrid hadviselés fogalmának meghatározására, és főbb jellemzőinek körülírására. Ennek során ismertettem a fogalom és alapvető paradigmája kapcsán létező, máskülönben szélsőségesen divergens látásmódokat.

Megállapítottam, hogy ezek a hibrid hadviselés, mint teljesen új stratégiai jelenség elismerése, és a hibrid hadviselés, mint a hadviselés új formája teljes tagadása közötti skálán mozognak, tekintettel annak módszereire és céljaira egyaránt. Ennek kapcsán hangot adtam azon vélekedésemnek, miszerint a hibrid hadviselés jellegzetessége nem csupán az egyes módszerek magasfokú összehangoltságában, vagy a hagyományos harci cselekmények ingerküszöbe alatt maradásban nyilvánul meg (mely eszközök és célok eddig is jelen voltak a hadviselés történetében), hanem (talán elsődlegesen) abban (is), hogy a hagyományos és hibrid módszerek szimbiózisa figyelhető meg, a harctér és a nem-dinamikus eszközökre alapozott hibrid cselekvési tér egymást kiegészítőleg, a két hadviselési forma közötti transzverzális koordinációban is összeolvad, nem csupán a különböző hibrid módszerek magasfokú koordináltságában, vagy technológiai megvalósításában. A hibrid hadviselés ezzel akár a totális (sok téren egyszerre zajló, a civil lakosságot is – ebben az esetben nem feltétlenül harcosként vagy gazdasági háttországként – bevonó) hadviselés egy új formájának is tekinthető.

Ezután a hibrid hadviselést elhelyeztem a hadviselés generációs felosztásában (megjegyezve azt is, hogy egyes elméletek szerint e felosztás értelmetlen). Megállapítottam, hogy a nemzetközi

szakirodalommal összhangban, amennyiben a generációs paradigmát elfogadjuk a hibrid hadviselés a(z érett) negyedik generációs hadviselés, potenciálisan a még vitatott létű ötödik generációs hadviselés körébe tartozna, különös tekintettel utóbbi esetén a nem-állami aktorok hangsúlyosabb szerepére a konfliktus során.

Ezután a hibrid hadviselés „nemzetközi gyakorlatát” tekintetem át bemutatva a Geraszimov doktrína néven elhíresült tanok összefüggéseit a hibrid hadviselés fogalmával, részben azonosulva azzal a szakirodalmi nézettel miszerint a hibrid hadviselés nem jellemzően új, és nem jellemzően orosz paradigma, még akkor sem, ha az Oroszországi Föderáció ennek módszereit látványosan alkalmazta.

Ezt követően elemeztem a hibrid hadviselés egyes módszereit és elemeit. A lawfare (a jog általi, joggal visszaélő hadviselés) kapcsán megállapítottam, hogy ez jellemzően a gyengébb fél nemzetközi joggal, annak értelmezésével, például a humanitárius joggal, vagy a háború és a béke jogával való visszaéléseinek összességére utal a szakirodalomban, azonban a nemzetközi joggal való visszaélés a „jogalkotó” által, a nemzetközi jog által mintegy „kedvezményezett” nagyhatalmak esetében, akár a nemzetközi intézmények kialakítása során is felvetődhet. Ezután megvizsgáltam a lawfare két altípusának is tekinthető, azonban a nemzetközi gyakorlatban ettől elkülönülőként kezelt hibrid hadviselésre is alkalmas magatartást: a kisebbségvédelmi célú és állítólagos népirtásra alapozó, humanitárius okkal, vagy ürüggyel végrehajtott beavatkozások példáit, amelyek a nemzetközi jog szürke zónájában fekszenek. Végezetül az információs hadviselés problémakörére tértem, amely során a hírszerzési technikák és azok eredménye a hibrid hadviselésbe integrálható módon kerülnek felhasználásra. A vizsgált kérdéskörökből megállapítható, hogy a hibrid hadviselés a nemzetközi joggal számtalan ponton érintkezik, különösen ami a háborús ingerküszöb, és a háború indítására alkalmazható jogos indokok és ürüggyek körét tekinti.

Elemzésemet a hibrid hadviselés és különösen, annak jelenlegi állása szerint leginkább releváns „állatorvosi lova”, az Orosz Föderáció, és annak Ukrajna elleni 2014-es agressziója, illetve 2022-es inváziója, kisebb mértékben pedig más konfliktusai során tapasztalható módszerek és eredményeik, az orosz hibrid hadviselés elleni védekezési módszerek bemutatásával zártam.

Következtetésképpen megállapítottam, hogy a hibrid hadviseléssel szemben nem csupán az ellenhadviselés, és védekezés módszerei lehetnek hatékonyak, hanem a nemzetközi jog is, annak

kockázatával, hogy az nem csupán a nemzetközi békére veszélyt jelentő Oroszországi Föderáció és más latorállamok, hanem a nyugati nagyhatalmak cselekvési körét is korlátozná.

7. AZ EMBERI LÉNY MINT A HIBRID HADVISELÉS ESZKÖZE

A globális mobilitás növekedésével a nemzetközi migráció összetett és erőteljes problémává vált, amely jelentős hatással van az államokra, a közösségekre, így a migránsokra is világszerte. Érthető módon a migráció az országok politikai és biztonsági érdeklődésének homlokterébe emelkedett. A globalizáció, a nemzetközi összekapcsoltság hozzájárult a migráció növekedéséhez.

A hibrid hadviselés korában, amikor rosszhiszemű aktorok fellépésében elmosódik a béke és a nemzetközi konfliktusok közötti határvonal, a migráció a modern hadviselés egyik nem hagyományos módszerévé, valamint egyes állami és nem állami szereplők rossz szándékú céljainak kielégítését szolgáló eszközzé vált, és ekként elfogadást is nyert.

A nemzetközi viszonyokban vetélytárs országok tisztában vannak azzal, hogy a tömeges, kiszámíthatatlan migránsáradat gazdasági és politikai feszültségeket okoz az Európai Unió számára. Konfliktus forrása a bevándorlás a tagállamok között, ami belpolitikai instabilitást és polarizációt okoz, valamint az Unión belül megkérdőjelezi a liberális demokrácia ideológiai alapjait és a toleranciát, amely az EU önigazolásának, kinyilvánított létértelmének alapja. A gazdasági és katonai szempontból gyengébb szomszédos államok a tömeges migráció lehetőségét kihasználva nyomást próbálnak gyakorolni a gazdagabb tagállamokra, hogy olyan pénzeszközöket és politikai támogatást szerezzenek, amelyeket egyébként nem tudnának elérni. A gyengébb államok számára a tömeges migrációval fenyegetés és zsarolás tökéletes eszköz az erősebb államok manipulálására.

A migráció nyomásgyakorlási eszközzé tételével Törökország sikereket ért el az EU-val folytatott tárgyalásaiban. Nagyobb pénzüsszegekre kapott ígéretet, illetve hallgatólagos jóváhagyást nyert az észak-szíriai katonai beavatkozásokhoz. Törökország felismerte, hogy a menekültek miként válhatnak eszközzé olyan külpolitikai célok elérésében, amelyeket másként nehéz lenne teljesíteni. Tágabb perspektívában az alku Törökország számára egy kipróbált és bevált módszert biztosított érdekeinek érvényesítésére, az EU-tól engedmények kicsikarására, kihasználva az újabb menekültáradattól való félelmet, amely sok tagállamot aggaszt. A több európai városban bekövetkezett terrorista támadások elültették – a máskülönben ezek körülményei, és az elsősorban

európai uniós tagállamok állampolgárságával rendelkező, csupán migrációs háttérű elkövetők miatt objektíve indokolatlan – aggodalmat, miszerint potenciális terroristák is behatolhatnak az EU területére a menekültekkel együtt.

A belorusz példa azt mutatja, hogy más államok is úgy gondolták, hogy a migráció hatékony eszközévé vált az EU zsarolására, politikai és gazdasági engedmények megszerzésére. A belorusz rezsim meglehetősen részletesen kidolgozta tervét, majd gerjesztette a kényszer migrációt. Bár ez nem járt különösebb sikerrel, a taktika megmutatta, hogyan használhatók fel a lakóhelyüket elhagyó emberek geostratégiai eszközként.

Törökország és Belorusz, illetve – közvetve – Oroszország törekedett a migrációt instrumentalizálni annak érdekében, hogy külpolitikai és pénzügyi engedményekre kényszerítse az EU-t. Oroszország mindezt kiegészítette dezinformációval, propagandával, kibertámadásokkal és a gázexporttal való zsarolással is. Az EU és tagállamai szolidárisak a migránsokkal szemben; ebben az értelemben köti őket a nemzetközi menekültjog, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és az Emberi Jogok Európai Egyezménye, amelyek tiltják az olyan országokba kiutasítást, ahol kínzással, kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmóddal szembesülhetnek a menekültek.

A Greenhill tipológia (generátorok, provokátorok, opportunisták) szerint levonhatjuk azt a következtetést, hogy Törökország 2015–2016-ban opportunistaként viselkedett, saját hasznára fordította a mások által generált migrációs mozgásokat, vagyis a szíriai hadviselő felek által generált polgárháborút. Bár Törökország számára a konfliktus közelsége és saját – elsősorban Szíria északi, Törökországgal határos területei stabilizációja, illetve a szélesebb geopolitikai kontextus (ideértve a szír–orosz viszony) kapcsán fennálló – érdekei nem tették lehetővé a menekültek be nem fogadását (így az opportunizmus nem e mozzanatban keresendő). A válság a Balkán irányába tovaterjedését a török állam azonban elkerülhette volna, erre a nemzetközi közösség és az EU részéről máskülönben is kellő erőforrás állt volna rendelkezésre számára.

A 2016. márciusi EU–Törökország megállapodás jelentős sikert jelentett Ankara számára, mivel gyakorlatilag azt érte el az EU részéről, hogy hatmilliárd eurós támogatás mellett ígéretet kapjon a török állampolgárokkal szembeni vízumkötelezettség feloldására. Az Unió emellett kötelezettséget vállalt Törökország megrekedt csatlakozási folyamatának felgyorsítására, és végül, de nem utolsó sorban az EU ígéretet tett arra, hogy befogad menekülteket a török menekülttáborokból. Mindezek mellett a teljes észak-atlanti szövetségi rendszer lényegében szemet hunyt a nemzetközileg elismert

határok önvédelemmel nem indokolható megsértése felett Törökország észak-szíriai inváziója során.

Ezzel szemben Oroszország 2021-ben tipikus provokátorként viselkedett, amikor Beloruszt használta fel közvetítőként arra, hogy mesterséges migránsválságot hozzon létre az EU-val közös határán. Kijelenthető, hogy Oroszország kihasználta a belorusz elcsalt elnökválasztás és a gépeltérítés miatti Európai uniós reakciókat.

Amellett, hogy miért alakul ki és milyen fajtái vannak a migrációnak, ugyancsak fontos kérdés, hogyan kezelik a népvándorlás kihívását egyes államok. A biztonságpolitika tudománya foglalkozik a migrációs folyamatokkal, értékeli a felmerülő kockázatokat és előrejelzéseket készít a jövőről. Ugyancsak fontos a releváns szakpolitikák megalkotása, mivel az emberek áramlása konfliktusokhoz vezet és biztonsági kockázatokat hord magában. Érdekes megvizsgálni a migránsok biztonsági helyzetét is: sok esetben azért kelnek útra mert valamilyen veszély leselkedik rájuk, ami lehet politikai, vallási, faji vagy ökológiai háttérű. Emiatt ők maguk nem, vétkezíthetők vándorlásuk hibrid célokra felhasználása kapcsán.

A nemzetközi migráció, amely az országhatárok átlépésével járó helyváltoztatást jelenti, több szempont szerint is rendszerezhető, ilyen a motiváció, az irány és a legalitás is. Ez lehet önkéntes, külső tényezők által generált, egyéni, csoportos stb. A különböző típusokat nem annyira egyszerű élesen különválasztani, mivel ezek keverednek a valóságban.

A migráció tömeges méreteket a XX. század utolsó évtizedeitől öltött és vált világlátszóvá, amely felkeltette a biztonságpolitika szakértőinek figyelmét az állami szuverenitás potenciális sérelme miatt. A szakértők megosztottak abban, hogy a népvándorlásnak mindig biztonsági kérdésként kellene-e felmerülnie, mivel számos előnnyel is járhat. A befogadó országok számára is kettős a helyzet, egyrészt előny az olcsó munkaerő, illetve a bevándorlás enyhítheti a lakosságcsökkenést. Hátrányként mindenképpen meg kell említeni a kulturális vagy vallási feszültségeket, és a fogadó állam szociális ellátórendszerének leterhelését. Ebből levonhatjuk azt a következtetést, ha egy állam képes kezelni a bevándorlást, akkor nem válik biztonsági kockázattá. Igaz, hogy ez nem könnyű, főleg, ha egyszerre nagyobb embertömeg érkezik, mint történt 2015-ben. Ennek köszönhetően az államok között egyre nagyobb az egyetértés abban, hogy a növekedő nemzetközi migrációs nyomást már az Unión kívüli országban kell enyhíteni, nem elégséges a közösség határánál. Ugyancsak ekkor ébredt rá az európai közvélemény arra, hogy a bevándorlást

szabályozó hosszútávú állami stratégia kidolgozása elkerülhetetlen, így megelőzve a migráció biztonságpolitikai problémává válását. Tény, hogy a migráció irreguláris formája veszélyezteti egy állam biztonságát.

A nemzetközi migráció kiváltó okai között, a gazdasági, társadalmi és politikai okok mellett számos természeti, éghajlati vagy földrajzi eredetű tényező lehet. Egyre gyakoribb azonban a gazdasági motivációjú vándorlás, ami az alacsony életszínvonalú területekről a fejlettebbekre való elindulást jelenti. A migráció hajtóerőinek kapcsán az ilyen és hasonló, az egyéni túlélést is veszélyeztető okok vizsgálatakor nem szabad azonban szem elől té vesszük azokat a tényezőket sem, amelyek az emberi életminőséget az alapvető emberi jogok és szabadságok észszerűtlen, önkényes vagy túlzó korlátozása útján csökkentik vagy az életet magát ellehetetlenítik. Víz, vagy élelem hiányát például okozhatja háború, vagy aszály, de egyes kisebbségi csoportok számára az ilyen erőforrásokhoz való hozzáférés megtagadása is. A nemzetiségi, vallási vagy szexuális kisebbségek tagjait elvándorlásra önzonosságuk veszélytelen megélésének lehetősége is sarkalhatja, életminőségükben ezt jelentős javulásként értékelhetik. Emiatt, a jogi környezetet a klímával és a humán környezettel azonos figyelem kell övezze, mint a migrációs jelenségek egyik okát.

A migráció hátterében sokszor a túlnépesedés, és az alacsony életszínvonal is áll, így akik jobb tanulási vagy munkahelyi lehetőségekre vágnak és megtehetik, azok útra is fognak kelni. A globalizáció által kialakított egyenlőtlenségeket jól példázza, hogy a migránsok nagyrésze a munkaképes 25–49 éves korosztályból kerül ki. A népességcsökkenés egy fejlett régióban, mint az előregedő európai országokban, hívószó lehet a túlnépesedett fejletlen régiókban lakók számára. A globalizáció is hozzájárult a migránsok számának megugrásához, az internet elterjedésével nagyot változott a világ. Végtelen információ érhető el a fejlettebb államokról, könnyebb megszervezni egy utazást, illetve egyszerűbben lehet kommunikálni az információs forradalom vívmányainak köszönhetően. Láthatóbbá váltak az államok közötti gazdasági, politikai különbségek, és ezek az új információk motiválóan hatnak a migrációra. A globális közlekedés elérhetősége, árainak csökkenése és sebességének felgyorsulása sem elhanyagolható szempont.

A nemzetközi migráció így elsősorban mint globális valóság, nem mint hadviselési módszer tűnik fel. Ahogyan kifejtem, annak hibrid hadviselési eszközként minősítése nagymértékben függ a résztvevő államok egyes szövetségi rendszerekben részvétele mellett attól is, hogy azok milyen

mértékben, és milyen módon, illetve milyen célok elérésére gerjesztik a migrációt. E kérdésben jó példát szolgáltat a 2015-ös (kelet-balkáni) és a 2020–2021-es (fehéroroszországi) válságok minden hasonlatosságuk ellenére továbbra is részben eltérő megítélése: az első esetben a tudományos álláspontok heterogének, a második esetben kvázi-konszenzus áll fenn azzal kapcsolatosan, hogy Belorusz hibrid hadviselést folytatott.

Ugyanazon eszköz, és hasonló módszerek a háborús „ingerküszöb” kapcsán eltérő megítélése a nemzetközi jogban kockázatos, és kezelendő jelenség. Emiatt a hibrid hadviselés vonatkozásában általános módon szükséges lehet a nemzetközi rosszhiszeműség fogalmának részletes, gyakorlat-orientált kimunkálása mind a jogtudomány, mind pedig a nemzetközi kapcsolatok körében.

8. A HIBRID HADVISELÉS ELLENI VÉDEKEZÉS. A REZILIENCIA ÉS AZ EMBERI JOGOK DILEMMÁI

Vizsgálódásom eredményeinek összegzéséül megállapítható, hogy a hibrid hadviselés során, – és amennyiben elfogadjuk, hogy ennek egyik eszköze a mesterségesen gerjesztett irreguláris migráció, akkor ez utóbbi kapcsán is, – e hadviselési mód és eszközei, valamint a velük szembeni védekezés az alapvető emberi jogok terén komoly dilemmákhoz vezetnek.

Részben, a hibrid aktorok a lawfare eszközzel élve a védekező felet megpróbálhatják a nemzetközi jog megsértőjeként feltüntetni. Súlyosabb ennél, hogy a hibrid hadviselés elleni védekezés, a reziliencia mechanizmusai a közigazgatás cselekvési körébe eső számos eszközt is szükségszerűen magukba foglalnak, amelyek alkalmazása során az emberi jogokat, és nem a hibrid akciókra létező – még kimunkálatlan – nemzetközi jogi keretet kell szem előtt tartani.

A reziliencia modellek mindegyike deklaráltan egy védekezési „ökoszisztémát”, különböző fellépési módok összehatását követeli meg. Elkerülhetetlen emiatt, hogy a kormányzati cselekvés és a politikai cselekvés határmezsgyéjén fekvő normaalkotás is részét képezze ennek az ökoszisztémának, egyértelmű kereteket teremtve a közigazgatási fellépéshez a hibrid hadviselés minden formája, így a mesterségesen gerjesztett migráció ellen is.

9. ZÁRÓ ÖSSZEGZÉS. TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

A második világháború vége után a biztonság fogalmát úgy definiálták a nemzetközi kapcsolatokban a realista irányzat követői, mint a háborúhoz és fegyveres konfliktusokhoz

szorosan kötődő államközi viszonyt. Azonban az évszázad vége felé megjelenő olyan új realitások, mint az olajválság, környezetszennyezés vagy globalizáció hatására a biztonság fogalmának jelentése kitágult, sőt ez az átértékelődési folyamat a mai napig tart. Így a biztonságpolitika fókusza a teljesen nemzetállami értelmezéstől eltolódott a nemzetközi együttműködés irányába. Jelenleg a nemzetközi biztonság az államok mellett a nemzetközi szervezetek, multinacionális vállalatok és civil szervezetek is aktív szereplői.

A biztonsági kihívások köre is folyamatosan bővül: *„az új kihívások, mint az államkudarcok, a terrorizmus, az etnikai konfliktusok, a tömeges migráció, a szervezett bűnözés, az erőforrásokért folytatott harc, a kritikus infrastruktúra védelme, nem is térképezhetőek fel rendszeren, a realista paradigmán alapuló, korábbi biztonsági felfogás segítségével.”* – állapítja meg Rada Péter. A CORE modell részletes módon határozza meg a biztonság tényezőit. A modern kor biztonsága összetett és több dimenziós: *„a katonai, a politikai a diplomáciai, a gazdasági, a pénzügyi, az ipari, a kereskedelmi, a humán, a szociális, a környezeti, az egészségügyi (járványügyi), a jogi, a közbiztonsági, a nemzetbiztonsági (titkosszolgálati), és a demográfiai”* felosztás szerint is vizsgálhatjuk.

Látható, hogy napjainkban a komplex biztonsági kihívások megoldásánál nem elégséges csupán a katonai megközelítés, más, nem állami, vagyis a civil oldalt is be kell vonni a hatékony kríziskezelésbe. A hibrid hadviselés elleni küzdelem – amely főleg nem-katonai elemeket (diplomáciai, politikai, technikai, gazdasági, információs) használ a céljai elérése érdekében –, leghatékonyabb formája az társadalmi, közigazgatás is katonai együttműködés, annak különböző szintjein. A negyedik (potenciálisan ötödik) generációs taktikában az újdonság az egyes technikák magasszintű összehangolása, illetve, hogy a katonai elem csak a többi kiegészítésként, és ultima ratio jelenik meg. Ebből következik, hogy az összetett fenyegetésekre adott válasznak is hasonlónak kell lennie, ezért született meg az állampolgárok elleni támadások kivédésére a társadalmi reziliencia koncepciója.

Ezen elképzelés szerint a hibrid kihívásokra adandó válasz elsősorban nem a nemzetközi szintről, hanem nemzetállamoktól kell jöjjön, a reziliencia elnevezése is a nemzeti ellenálló képességet jelöli már a kezdetektől. A társadalmi reziliencia megerősítése a közigazgatás, azon belül a védelmi igazgatás feladata.

A 2014-es ukrajnai események hatására a NATO és az EU is a hibrid fenyegetések elleni védekezésre fektette a hangsúlyt, kiemelve a tagállami szint fontosságát. Mivel ekkor szembesült a nemzetközi közösség egy megtervezett és precízen egyeztetett, több dimenziós támadással. Ennek hatására a tudomány is komolyabban kezdett el foglalkozni a hibrid hadviselés teóriájával. Az új típusú hadviselés hatékonysága a magasfokú koordinációnak, illetve a civil és katonai technikák és eszközök együttes használatának köszönhető. A támadó fél sem csupán az ellenség katonai erejét akarja megsemmisíteni, inkább törekszik az egész ország ellenállását letörni, működését a lehető legnagyobb mértékben összezavarni. Eredményesen az ilyen támadások ellen egy ország csak a társadalma rezilienciájának növelésével képes fellépni.

A hibrid fenyegetések ellen összetett kormányzati, valamint nemzetközi együttműködésre van szükség. Ezt ültették gyakorlatba a 2016-os EU–NATO csúcson Varsóban, ahol a résztvevők megállapodtak a reziliencia megerősítéséről és a nagyobb fokú kommunikációról és együttműködésről. A negyedik generációs hadviselés „kemény” és „puha” erőinek egyidejű használatára reagált a NATO a 2018-as brüsszeli csúcstalálkozóján is, ahol a stabilitás megújításának szükségességében állapodtak meg. Az Ukrajna elleni orosz agresszió és az ISIS felemelkedése kellett e lépésekhez, hiszen ekkor ébredt rá a nemzetközi közösség, hogy az egyes országokban zajló konfliktusok nemzetközi téren erőteljesen éreztetik hatásukat. A tömeges migráció és a kiberbiztonság kérdése is szerepel a találkozó záró nyilatkozatában. A reziliencia, mint a stabilitás egyik garanciája, önállóan jelenik meg az új európai globális biztonsági stratégiában.

A NATO stratégiája az elmúlt tíz évben folyamatosan áttért a kibertámadások elleni védekezésről az információs hadműveletek és a befolyásolás elleni védelemre; mindezt a 2022-ben bevezetett új stratégiai koncepciója is bizonyítja. Eszerint a koalíció feladatai a válságmegelőzés és annak kezelése, elrettentés és a védekezés, illetve az együttműködés a biztonság fenntartásának érdekében. A dokumentum kiemeli a nemzeti és a közös ellenálló képesség erősítésének fontosságát, a területi szuverenitást, a nemzetközi és emberi jogok tiszteletben tartását és az agresszió elítélését. Megállapítja, hogy nincs béke a szövetség térségében, és globálisan fenyegető hatalmaknak az Oroszországi Föderációt és a Kínai Népköztársaságot nevesíti, akik nem csak a hagyományos helyszíneken, de a világűrben és a kibertérben is fenyegetést jelentenek. Eszközeik között a dezinformációs hadjáratok, az energiahordozókkal való zsarolás és a migráció

nyomásgyakorlási, destabilizációs módszerei is szerepelnek. A stratégia újdonsága az, hogy a hibrid támadások esetén is alkalmazhatóvá teszi az 5. cikk rendelkezéseit.

Magyarország nemzeti szinten 2019-ben reagált komolyabban a hibrid fenyegetések elleni védekezésre önkormányzati szinten is az az évi CV. törvénnyel, mely által módosultak: a nemzetbiztonsági törvény, a honvédelmi törvény és a kritikus infrastruktúra védelmével kapcsolatos rendelkezések is. Ezt követte a 2020-as Nemzeti Biztonsági Stratégia, amely nemzeti feladatnak tartja a hibrid fenyegetések elleni védekezést. Ez a dokumentum is nevesíti Oroszországot és Kínát mint fenyegetést, de kiemeli, hogy gazdasági partnerek is ezek az országok. A következő lépések a 2021-ben a XCIII. védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról szóló törvény és az új Nemzeti Katonai Stratégia megalkotása voltak.

A Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Nemzeti Katonai Stratégia foglalkozik a legtöbbet a negyedik generációs hadviselés témakörével, az első ismerteti az állam felfogását a hibrid támadásokról, az utóbbi precízen szervezi meg a fegyveres erők feladatait hibrid támadások esetére. A kormány nézőpontja szerint a hibrid hadviselés olyan tevékenységek összessége, amelyek alkalmasak a közigazgatás destabilizálására és a társadalmi egység megbontására, de mindezt úgy, hogy ne ugorják át a háború kitörésével fenyegető küszöböt.

Ahogy láthattuk, az ilyen típusú fenyegetések elleni szakpolitikák folyamatosan alakultak ki Magyarországon, és ebben segítségre voltak a nemzetközi közösség, a NATO és az EU, amelyeknek tagjai vagyunk. A 2020-as évtől a társadalmi reziliencia erősítése is prioritást kapott, habár a nemzet ellenálló képessége stratégiájának részletes megalkotása még folyamatban van a dolgozat lezárásának időpontjában.

Mindezekből látható, hogy az egyre komplexebb nemzetközi kihívásoknak, különösen a hibrid hadviselés, és akár a migránsok instrumentalizációját mellőző migráció is jelentős kihívások elé állították a nemzetközi közösséget, az euro-atlanti intézményrendszert és Magyarországot egyaránt, ezzel kirajzolva egy nemzeti és nemzetközi jövőbeni reziliencia-infrastruktúra különböző cselekvési szintjeit és területeit is. A nemzeti cselekvési szint egyik ilyen területe a közigazgatás, amelynek számára kellő mozgásteret kell biztosítani a hibrid fenyegetések leküzdésére.

10. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Bizonyítottam, hogy a migráció alkalmazható, mint a hibrid nyomásgyakorlás, és szélsőséges esetben hadviselés – nem katonai – eszköze.
2. Bizonyítottam, hogy egy állam az irreguláris migrációt agresszorként más államok ellen, a hibrid hadviselés során a politikai, gazdasági, biztonsági és másfajta nyomásgyakorlás eszközeként az illető agresszor számára előnyös kimenetek elérésére szándékosan gerjesztheti, akár a területén élő menekültek létbizonytalanságának fenntartásával, illetve fokozásával, akár pedig propaganda segítségével, és a mesterségesen gerjesztett migráció logisztikai feltételeinek biztosításával.
3. Azonosítottam, hogy Törökország az Európai Unióval szembeni politikai és gazdasági nyomásgyakorlásra, saját bel- és külpolitikai, illetve gazdasági érdekeivel összhangban használta fel a 2015-ös migránshullámot.
4. Megállapítottam, hogy Belorusz milyen okból és milyen eszközökkel próbálta nyomásgyakorlási módszerként bevetni a migránsokat az EU ellen, az elcsalt elnökválasztást követő vehemens reakciók és rendszerváltási törekvések tompítására, az uniós szankciók feloldása, az Unió egységének megbomlasztása és finansziális várákozások teljesülése érdekében.
5. Bizonyítottam, hogy a hibrid hadviselés ellen hatékony közigazgatási védekező eszköz a társadalmi reziliencia növelése.
6. Bizonyítottam, hogy a társadalmi reziliencia növelésében a közigazgatás cselekvési területe jelentős.
7. Bizonyítottam, hogy a hibrid hadviselés, és az annak eszközüül mesterségesen gerjesztett migráció kapcsán nemzetközi és nemzeti normaalkotás egyaránt szükséges.

11. AZ ÉRTEKEZÉS HASZNOSÍTHATÓSÁGA

Értekezésem a nemzetközi biztonságpolitika és a humanitárius jog szempontjából gyakorlatban jelenleg is hasznosítható tudományos eredménnyel járt.

Benne megállapítást nyert, hogy a migráció a nemzetközi nyomásgyakorlás, szélsőséges esetben a hibrid hadviselés eszközeként politikai, gazdasági és másfajta kimenetek kicsikarására alkalmazható. E megállapítás elsősorban jogi jelentősége, hogy a hibrid hadviselés eme alakzata

ellen a nemzeti és a nemzetközi jog eszközei a szokásos közrendellenes cselekményekhez képest drasztikusabb fellépést is lehetővé tesznek, akár egyes alapjogok gyakorlásának korlátozása árán is.

Az értekezésemben meghatározott tényezők (így a migráció kiváltó okai, az állami, vagy nem állami aktorok a migrációban generátorként, provokátorként, vagy opportunistaként részvétele, az egyes ezáltal elérendő célok kimutathatósága, esetleg a *lawfare*), amelyek a célzatosan gerjesztett migráció jelenlétére utalnak e drasztikusabb eszközök alkalmazásának indokoltsága, és egy demokratikus államban arányossága felmérésének szempontjából jelentősek. Ilyen módon lehetővé válik a közrend és a nemzetbiztonság védelme érdekében fellépés alapjogokra gyakorolt hatásai közötti elkülönítés is.

Megállapítottam továbbá, hogy a hibrid hadviselést a nemzetközi jogban legalább definíciós szinten el kell helyezni, és e még kidolgozás előtt álló normatív tartalmú definícióban a nemzetközi jogi értelemben vett rosszhiszeműség természete és mértéke, küszöbként szerephez juthat.

A nemzetközi kapcsolatok terén kutatásom hasznosítható a migrációs hullámok gerjesztésében vagy fokozásában rosszhiszeműen fellépő aktorok, illetve az általuk tanúsított tipikus magatartások azonosítása terén. Emellett az ellenük való fellépés potenciális, jelenleg is bővülő eszköztára is bemutatásra került.

Ahogy az ez értekezés véglegesítésének napján bekövetkezett legújabb fejlemények, – Lengyelország és Litvánia Belorusszal közös határának potenciális lezárása, a Wagner PMC harcosainak migránsként beszivárgása megakadályozására – igazolják az irreguláris migráció a hibrid hadviselés egyik – alapvetően nyomásgyakorlási – eszközéből tulajdonképpen fegyverré alakulása aktuális lehetőségként kezelendő és további, egyre sürgősebb kutatás tárgyát kell képezze, amelyben értekezésem tudományos eredményei a továbbiakban szintén felhasználásra lelhetnek.

12. A SZERZŐ PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉKE

VERESS Csongor Balázs: *Kisebbségi jogok felhasználása hibrid hadviselési eszközként.* – In: Honvédségi Szemle: A Magyar Honvédség Központi Folyóirata, 2023. 1. sz. – <http://real.mtak.hu/157548>, (2023. 08. 16). 29–40. o.

- VERESS Csongor Balázs: *Jogviselés: a jog mint háborús fegyver.* – In. Erdélyi Jogélet, 2022. 3. sz. – <https://www.jogélet.ro/index.php/eje/article/view/228/201>, (2023. 08. 16.). 147-164. o.
- VERESS Csongor Balázs: *Kibertámadás: jogos ok háború indításához?* – In. Korunk (Kolozsvár), 2021. 10. sz. – 87–93. o.
- VERESS Csongor Balázs: *The Limits of Protection of Human Rights in Warfare Lead by AI.* – In. Acta Universitatis Sapientiae, 2022. 2. sz. – https://acta.sapientia.ro/content/docs/112_05.pdf, (2023. 08. 16.). 81–97. o.
- VERESS Csongor Balázs: *The Comparison Between the Hungarian and Romanian National Security Strategies.* – In. European Scientific Journal, 2022. 39. sz. – <https://doi.org/10.19044/esj.2022.v18n39p128>, – 128–143. o.
- VERESS Csongor Balázs: *Hogyan sérülnek az emberi jogok hibrid hadviselés során?* – In. BARNA Boglárka Johanna, KOVÁCS Petra, MOLNÁR Dóra, PATÓ Viktória Lilla (szerk.): XXIII. Tavaszi Szél Konferencia 2020. Absztraktkötet: MI és a tudomány jövője. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), 2020. – 120–120 o.
- VERESS Csongor Balázs: *Transznisztriai háború: Európa első hibrid konfliktusa?* – In. CSURGAI-HORVÁTH Gergely (szerk.): Bonus intra melior exi: Az MCC PhD-programjának zárótanulmányai - 2021/2022-es évfolyam. – Budapest: MCC Press, 2023. 121–143 o.
- VERESS Csongor Balázs: *Fábián Gyula: Nemzetközi jog.* – In. Acta Universitatis Sapientiae Legal Studies, 2018. 2. sz. – <http://acta.sapientia.ro/acta-legal/C7-2/legal72-07.pdf> (2023. 08. 16.). – 341–344. o.
- VERESS Csongor Balázs: *Veress Emőd – Kokoly Zsolt: Jogászképzés a Bolyai Tudományegyetemen 1945–1959.* – In. Central European Papers, 2019. 1. sz. – 89–91. o.
- VERESS Csongor Balázs: *Balogh Artúr élete és munkássága.* – In. H. SZABÓ Gyula (szerk.): Kincses Kolozsvár Kalendárium 2020-2021. – Kolozsvár: Kriterion Könyvkiadó, 2020. 377–380 o.
- VERESS Csongor Balázs: *Mi vezetett a moldáv gázválság kialakulásához?* – In. Corvinák, 2021. 12. 02. – <https://corvinak.hu/vilag/2021/12/02/mi-vezetett-a-moldav-gazvalsag-kialakulasahoz>, (2023. 08. 16.).

- VERESS Csongor Balázs: *Új év, új kezdetek Romániában?* – In. Corvinák, 2021. 12. 27. – <https://corvinak.hu/velemeny/2021/12/27/uj-ev-uj-kezdetek-romaniaban>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Kibertér: a jövő csatáinak helyszíne?* – In. Corvinák, 2022. 01. 11. – <https://corvinak.hu/velemeny/2022/01/11/kiberter-a-jovo-csatainak-helyszine>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Transznisztria lesz a következő Kazahsztán után?* – In. Corvinák, 2022. 01. 29. – <https://corvinak.hu/vilag/2022/01/29/transznisztria-lesz-a-kovetkezo-kazahsztan-utan>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Több CIA-egységet Romániába?* – In. Corvinák, 2022. 02. 11. – <https://corvinak.hu/velemeny/2022/02/11/tobb-cia-egyseget-romaniaba>, (2023. 08. 16.).
- DEMKÓ Attila, VERESS Csongor Balázs: *Moldova a háború szomszédságában.* – In. A Szív, 2022. 3. sz. – <https://jezsuitakiado.hu/cikkek/moldova-a-haboru-szomszedsagaban/#post-11313>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Hibrid elemek a 30 évvel ezelőtti besszarábiai háborúban.* – In. MOLNÁR Dániel, MOLNÁR Dóra (szerk.): XXV. Tavaszi Szél Konferencia 2022. Absztraktkötet. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), 2022. – 238–238. o.
- VERESS Csongor Balázs: *Our Place in the Vertical World.* In. Corvinák, 2022. 03. 08. – <https://corvinak.hu/velemeny/2022/03/08/our-place-in-the-vertical-world>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Megalapozott-e Moldova félelme?* – In. Corvinák, 2022. 03. 17. – <https://corvinak.hu/vilag/2022/03/17/megalapozott-e-moldova-felelme>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Oroszország a nemzetközi szervezetek páriája.* – In. Corvinák, 2022. 03. 28. – <https://corvinak.hu/velemeny/2022/03/28/oroszorszag-a-nemzetkozi-szervezetek-pariaja>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Human beings of the 21st century: objects or subjects?* – In. Corvinák, 2022. 04. 12. – <https://corvinak.hu/velemeny/2022/04/12/human-beings-of-the-21st-century-objects-or-subjects>, (2023. 08. 16.).

- VERESS Csongor Balázs: *Kieleződött a helyzet Transznisztriában* – In. Corvinák, 2022. 04. 27. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/04/27/kielezodott-a-helyzet-transznisztriaban>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Már harminc éves a Dnyeszter Menti Köztársaság?* – In. Corvinák, 2022. 05. 03. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/05/03/mar-harminc-eves-a-dnyeszter-menti-koztarsasag>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Moldova: tenger nélkül a tengeri egyezményben?* – In. Corvinák, 2022. 05. 17. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/05/17/moldova-tenger-nelkul-a-tengeri-egyezmenyben>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Moldova*. – In. DEMKÓ Attila (szerk.): MCC Geopolitikai Műhely: A világ 2022-ben. Budapest: MCC Press Kft., 2022. 202–212. o.
- VERESS Csongor Balázs: *Moldova*. – In. DEMKÓ Attila (szerk.): MCC Geopolitikai Műhely: A világ 2023-ban. Budapest: MCC Press Kft., 2023. 240–245. o.
- VERESS Csongor Balázs: *Törökország, a geopolitika zavarosának horgásza?* – In. Corvinák, 2022. 06. 20. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/06/20/torokorszag-a-geopolitika-zavarosanak-horgasza>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Nemzetközi összefogás Moldova megsegítésére*. – In. Corvinák, 2022. 07. 04. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/07/04/nemzetkozi-osszefogas-moldova-megsegitesere>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Megelevenedik a Securitate?* – In. Corvinák, 2022. 07. 06. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/07/06/megelevenedik-a-securitate>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Az a bizonyos moldáv kukoricadara*. – In. Corvinák, 2022. 07. 25. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/07/25/az-a-bizonyos-moldav-kukoricadara>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Bender vára büszke bástya*. – In. Corvinák, 2022. 08. 08. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/08/08/bender-vara-buszke-basty>, (2023. 08. 16.).

- VERESS Csongor Balázs: *Gagauzia követi a transzdnyszteri példát?* – In. Corvinák, 2022. 08. 18. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/08/18/gagauzia-koveti-a-transzdnyszteri-peldat>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Meghalni a neoeurázsianizmusért?* – In. Corvinák, 2022. 08. 24. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/08/24/meghalni-az-neoeurazsianizmusert>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Hahaganda: a nevető orosz félretájékoztató.* – In. Corvinák, 2022. 09. 13. – <https://corvinak.hu/velemeney/2022/09/13/hahaganda-a-neveto-orosz-felretajekoztatasa>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Év végi destabilizációs próbálkozások Moldovában.* – In. Corvinák, 2023. 01. 05. – <https://corvinak.hu/velemeney/2023/01/05/ev-vegi-destabilizacios-probalkozasok-moldovaban>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *A rakéta vitte el a miniszterelnököt?* – In. Corvinák, 2023. 02. 20. – <https://corvinak.hu/velemeney/2023/02/20/a-raketa-vitte-el-a-miniszterelnokot>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Polak, Rumun dwa bratanki?* – In. Corvinák, 2023. 05. 09. – <https://corvinak.hu/velemeney/2023/05/09/polak-rumun-dwa-bratanki>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *„Moldrupció”.* – In. Corvinák, 2023. 05. 23. – <https://corvinak.hu/velemeney/2023/05/23/moldrupcio>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Moldova.* – In. DEMKÓ Attila (szerk.): *A világ 2023-ban.* – Budapest: MCC Press Kft., 2023. 240–245. o.
- VERESS Csongor Balázs: *Ilyen a (román) politika?* – In. Corvinák, 2023. 07. 09. – <https://corvinak.hu/velemeney/2023/07/09/ilyen-a-roman-politika>, (2023. 08. 16.).
- VERESS Csongor Balázs: *Quo vadis Román Hírszerző Szolgálat?* – In. Corvinák, 2023. 08. 03. – <https://corvinak.hu/velemeney/2023/08/03/quo-vadis-roman-hirszerzo-szolgalat>, (2023. 08. 16.).

VERESS Csongor Balázs: *Az egyesülés (titkos) szolgálatában?* – In. Corvinák, 2023. 01. 31. – <https://corvinak.hu/velemeny/2023/01/31/az-egyenes-titkos-szolgalataban>, (2023. 08. 16.).

13. A DOKTORI ÉRTEKEZÉS BENYÚJTÓJA SZAKMAI-TUDOMÁNYOS ÉLETRAJZA

MUNKATAPASZTALAT

2021 – Mathias Corvinus Collegium, **kutató**

2016 - 2019 Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusa, **konzuli referens**

2011 Európai Parlament Brüsszel, **gyakornok**

TANULMÁNYOK, KÉPZÉSEK

2017 – Nemzeti Közszerológati Egyetem, **PhD hallgató**

2016 – 2017 Debreceni Egyetem, **Master of Laws**

2014 – 2015 Nemzeti Közszerológati Egyetem, **Diplomáciai képzés**

2010 – 2015 Sapientia EMTE (Kolozsvár), **Jogász**

2004 – 2009 Babeş-Bolyai Egyetem (Kolozsvár), **Politológus**

2006 – 2007 Silkeborg Hojskole (Dánia), **Vezetőképzés**

ISMERT NYELVEK:

Angol (Felsőfok)

Román (Felsőfok)